

МУЗИКА. ЕСТЕТИКА

УДК [37.018.54:78] :001. 895

Богдана БЕЗКОРОВАЙНА,
студентка магістратури
кафедри естрадної музики Інституту мистецтв
Рівненського державного гуманітарного університету

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ МУЗИЧНО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ДИТЯЧИХ МУЗИЧНИХ ШКІЛ

У статті проаналізовано сутність понять «музично-творчі здібності», «інновація», «інноваційна технологія», що сприяють розвитку інноваційної діяльності вчителя дитячої музичної школи. Зосереджено увагу на проблемі формування музично-творчих здібностей, їх удосконаленні шляхом упровадження у навчальний процес інноваційних технологій. Охарактеризовано теоретично-практичні підходи до означеної проблеми як такі, що забезпечують ефективний та гармонійний розвиток учнів дитячих музичних шкіл. Запропоновано рекомендації, що допоможуть учителю дитячої музичної школи зробити процес навчання більш ефективним і результативним.

Ключові слова: музично-творчі здібності, інновація, інноваційна технологія.

В статье проанализированы сущность понятий «музыкально-творческие способности», «инновация», «инновационная технология», обеспечивающих развитие инновационной деятельности учителя детской музыкальной школы. Сосредоточено на проблеме формирования музыкально-творческих способностей, их усовершенствования путем внедрения в учебный процесс инновационных технологий. Охарактеризовано теоретико-практические подходы к данной проблеме как обеспечивающие эффективный и гармоничное развитие учащихся детских музыкальных школ. Предложены рекомендации, которые помогут учителю детской музыкальной школы сделать процесс обучения более эффективным и результативным.

Ключевые слова: Музыкально-творческие способности, инновация, инновационная технология.

The article analyzes the essence of the concepts of «musical and creative abilities», «innovation», «innovative technology», which provide substantiation of the process of development of innovative activity of the teacher of children's music school. The attention is focused on the problem of the formation of musical and creative abilities, their improvement by introducing into

the educational process of innovative technologies. The theoretical and practical approaches to the identified problem are characterized as providing effective and harmonious development of pupils of children's musical schools. Recommendations are suggested that will help the music school teacher to make the learning process more effective and effective.

Key words: Musical and creative abilities, innovation, innovative technology.

Постановка проблеми. Важливими завданнями освіти на сучасному етапі є формування творчої, різнобічно та гармонійно розвиненої особистості; розробка та впровадження ефективних засобів і технологій навчання; створення умов для творчої самореалізації особистості, внаслідок чого посилюється актуальність проблеми розвитку музично-творчих здібностей учнів дитячих музичних шкіл (ДМШ).

У сучасних умовах освітній процес потребує впровадження нових технологій та методів навчання й виховання, зокрема забезпечення цілісної системи музичної освіти як результату інноваційного процесу. Зокрема, йдеться про впровадження інновацій у діяльність педагога ДМШ, що дозволить йому інтегрувати нові ідеї з метою розвитку музично-творчих здібностей учнів. Вважаємо, що, наповнивши заняття новим змістом, сприймання дітьми музичного навчального матеріалу стане більш ґрунтовним. Як результат – учні будуть більш зацікавлені процесом сприйняття музики, що сприятиме вдосконаленню знань, умінь та навичок. Інноваційні педагогічні технології передбачають гарантоване досягнення цілей та ефективних результатів за оптимальних затрат із метою досягнення певного стандарту навчання.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Огляд наукової та спеціальної музичної літератури засвідчив, що такі категорії, як «музичні здібності» та «творчі здібності», є предметом дослідження багатьох педагогів, психологів, музикознавців, які зробили вагомий внесок у вивчення цього питання.

Розвиток музично-творчих здібностей представлено у працях таких науковців, як К. Стецюк, І. Артем'єва, О. Горожанкіна, С. Стадник, Г. Дідич. Особливої уваги заслуговує сучасний стан, проблеми впровадження та перспективи інновацій у вітчизняну освіту, зокрема й музично-естетичну. У цьому контексті визначимо напрацювання І. Беха, Л. Даниленко, І. Дичківської, М. Кларіна, О. Пехоти, О. Попової, Л. Подимової, А. Пригожина, В. Сластьоніна, А. Хуторського. Серед зарубіжних учених, які досліджували явище педагогічної інноватики, варто виокремити О. Арламова, М. Бургіна, В. Журавльова, Н. Юсуфбекову, А. Ніколс та ін.

Проаналізувавши теоретико-методичні джерела з означеної проблематики представлених вище авторів, можемо зробити висновок, що термін «музично-творчі здібності» в контексті педагогічної практики потребує додаткового обґрунтування, адже проблема творчого розвитку особистості дитини засобами музики є сьогодні досить актуальною, а музично-творча діяльність – важливою складовою, що забезпечує становлення всебічно розвиненої особистості.

Мета статті – розкрити теоретичні аспекти сутності музично-творчих здібностей учнів дитячих музичних шкіл на основі впровадження в освітній процес педагогічних інновацій; визначити характерні особливості, форми, методи та технології інноваційного навчання в цьому контексті; окреслити специфіку вдосконалення музично-творчого розвитку на основі діяльності педагогів дитячих музичних шкіл.

Відповідно до поставленої мети нами було виокремлено такі **завдання**:

- проаналізувати сутність понять «музично-творчі здібності», «інновація», «інноваційна технологія»;
- визначити засоби, що впливають на музично-творчий розвиток підстаючої особистості;
- обґрунтувати сучасні технології розвитку музично-творчих здібностей учнів дитячих музичних шкіл;
- з'ясувати роль інноваційної технології у діяльності педагога дитячої музичної школи.

Виклад основного матеріалу. Часто ми замислюємося над питанням «Чому різні люди у певній діяльності за однакових умов досягають різних результатів та чому якість і ефективність виконаної роботи в одних висока, а в інших – низька?». Спробуємо поміркувати над цим.

Відомо, що успішною для людини буде та трудова діяльність, до якої в неї є певні нахили, а ще – задатки як вроджені передумови розвитку здібностей. Саме за таких умов людина не лише зможе успішно реалізувати себе, а й відчути радість від роботи, яку виконує.

На сьогодні фахівцями виокремлено низку різноманітних здібностей. Їх класифікують за рівнем застосування, а також за змістом і характером діяльності, в якій вони проявляються. У сфері музичного виховання провідною категорією є *музичні (творчі) здібності*. Характеризуючи їх, можемо з упевненістю стверджувати, що без них будь-яка творча діяльність, зокрема й музична, буде не такою плідною та різноманітною.

Опрацювавши праці значної кількості вчених, зосередимо увагу на терміні «музичні здібності». Отже, музичні здібності – це індивідуально-психологічні особливості особистості, до яких належать слухові чутливість, що зумовлює аналіз природних, мовленнєвих чи музичних звуків, а також емоційна реакція на них [6]; стійкі індивідуально-психологічні властивості, що є передумовою та запорукою успішного здійснення музичної діяльності [5]; частина загальних здібностей, які розвиваються у процесі музичної діяльності [1].

Синтезом творчих та музичних здібностей є музично-творчі здібності. Дослідниця Т. Артем'єва дійшла висновку, що, розвиваючись у процесі діяльності, музичні здібності (емоційний відгук на музику, оперування музично-слуховими уявленнями) впливають на розвиток творчих здібностей загалом [1].

На думку О. Горожанкіної, «музично-творчі здібності – це комплексне утворення, розвиток якого залежить від рівнів сформованості загального інтелекту особистості, музичного мислення, здатності до емоційного реагування на музику та до інтерпретації й імпровізації» [2].

С. Стадник зі свого боку музично-творчими здібностями називає «особливі природно обумовлені й діяльнісно підкріплені властивості особистості, що проявляються через інтерес до музичного мистецтва» [7].

Заслужують на увагу й міркування Г. Дідич, яка зауважує, що до «музично-творчих здібностей належать інтерпретація, імпровізація і створення музики», та К. Стецюка, який тлумачить означений феномен як «здатність до новоутворень» [8].

В Україні на сучасному етапі створено велику мережу мистецьких закладів освіти, зокрема дитячих музичних шкіл, шкіл мистецтв тощо, які покликані сприяти реалізації музично-творчого розвитку дітей.

Перед педагогом ДМШ стоїть особливе завдання – не лише розкрити природні задатки, якими наділена дитина, тобто її вроджені якості, а й у процесі роботи розвинути їх у творчі здібності. Означений процес є досить складним. Пам'ятаючи про те, що традиційні методи діагностики та розвитку музично-творчих здібностей вважаються застарілими й недієвими, з метою урізноманітнення уроків та зацікавлення дітей музикою вчителю потрібно впроваджувати у роботу з дітьми нетрадиційні засоби, що сприятимуть творчому оновленню музичної освіти, а також стануть важливою складовою педагогічної інноватики.

Проаналізуємо докладніше терміни, на які посилюємося. Отже, під поняттям «*інновація*» (від *лат. innovatio* – оновлення, новизна, зміна) розуміємо нововведення, тобто цілеспрямовані зміни, що вносять у середовище діяльності нові стабільні компоненти й передбачають перехід системи з одного стану до іншого; ідеї та процес їх реалізації, засоби й оновлені підходи, що, поєднуючись, уможливають якісне вдосконалення й поліпшення результатів педагогічної діяльності. Щодо дефініції «*інноваційна педагогічна технологія*», то вона тлумачиться, як «цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в сучасну педагогічну практику прийомів, способів педагогічних дій і засобів, які охоплюють цілісний навчально-виховний процес – від визначення його мети до досягнення очікуваних результатів; процес, що забезпечує результативність нововведень» [10].

Упровадження інноваційних технологій в освітній процес позашкільних закладів освіти забезпечує формування творчої особистості, підготовленої до життя й активної трудової діяльності в умовах сучасного інформаційного суспільства, створює належне підґрунтя для розвитку пізнавальної та творчої активності дітей, їх творчої самореалізації. У цьому контексті варто відзначити роботу дитячих музичних шкіл.

Серед сучасних інноваційних освітніх технологій навчання у ДМШ виокремлюють: креативне навчання,

проблемне навчання, особистісно орієнтоване навчання, контекстне навчання, модульне навчання, віртуальне навчання та ін.

У сучасних умовах педагог ДМШ покликаний розробляти різноманітні інтерактивні форми й методи навчання; володіти технологіями діагностування музично-творчих здібностей, дидактичних і рефлексивних умінь учнів, оцінювати й аналізувати власну педагогічну діяльність.

Урок музики в ДМШ – унікальне явище, адже інтегрує тісну взаємодію почуттів і думки, свободу в судженнях і відповідях, творчу активність й ініціативність учнів, відчуття задоволення від занять, єдність творчих стремлінь учителя та учня. Якщо педагогові вдається розкрити музично-творчі здібності дитини, то у майбутньому ця діяльність може стати для неї не лише цікавою, а й улюбленою.

Відомий педагог Карл Орф зазначав: «Власна дитяча творчість, навіть найпростіша, власні дитячі знахідки, навіть найскромніші, власна дитяча думка, навіть наївна, – ось що створює атмосферу радості, формує особистість, виховує людяність, стимулює розвиток творчих здібностей» [9]. Це відбувається тоді, коли учень відтворює сам процес народження музики – самостійно здійснює творчий відбір виразних засобів, інтонацій, що, на його думку, краще і повніше розкривають життєвий зміст твору, творчий задум-автора (й виконавця). При цьому він ніби проникає у твір, пізнаючи саму природу музичної творчості, музичного знання.

А. Окунев розробив педагогічну технологію, засновану на системі ефективних нетрадиційних уроків. До нетрадиційних уроків дослідник відносить:

- інтегровані уроки, засновані на міжпредметних зв'язках;

- уроки у формі змагань та ігор: конкурси, турніри, естафети, дуелі, ділові та рольові ігри, кросворди, вікторини;

- уроки, засновані на формах, жанрах і методах роботи, відомих у суспільній практиці: дослідження, винахідництво, аналіз першоджерел, коментар, мозкова атака, інтерв'ю, репортаж, рецензія;

- уроки, створені на основі нетрадиційної організації навчального матеріалу: урок мудрості, урок любові, урок-одкровення (сповідь), урок-презентація, «дублер починає діяти»;

- уроки з імітацією публічних форм спілкування: прес-конференція, аукціон, бенефіс, мітинг, регламентована дискусія, панорама, телепрограма, телеміст, рапорт, «жива газета», усний журнал;

- уроки з використанням фантазії: урок-казка, урок-сюрприз, урок-подарунок від чарівника;

- уроки, засновані на імітації діяльності установ і організацій: суд, слідство, дебати в парламенті, цирк, патентне бюро, вчена рада;

- уроки, що імітують суспільно-культурні заходи: віртуальна екскурсія в минуле, подорож, літературна прогулянка, вітальня, інтерв'ю, репортаж;

- перенесення в рамки уроку традиційних форм позакласної роботи: КВК, «Слідство ведуть знавці», «Що? Де? Коли?», «Ерудитіон», вистава, концерт, інсценування, «посиденьки», «клуб знавців» [5].

У процесі організації музичної практичної діяльності використовують різноманітні лото, картки, таблиці, картинки, дидактичні іграшки, однак найголовніше при цьому – безпосередня участь у концертах дитини. У такий спосіб закріплюються

всі набуті нею раніше звукові образи й теоретичні відомості, уможливлується прояв самостійності учня, що поступово призводить до розвитку творчих здібностей.

Для молодших школярів практичну діяльність варто проводити в ігровій формі, використовуючи при цьому музично-ритмічні картки, картки для засвоєння нотної грамоти, музичні ребуси, загадки тощо.

У книзі А. К. Колеченко «Енциклопедія педагогічних технологій» наведено низку методів, які, впроваджені, стануть у нагоді вчителю ДМШ у ході підготовки до занять. Пропонуємо деякі з них:

- «**Шукаю помилки**» – метод, який можна широко застосувати на уроках сольфеджіо та музичної літератури, адже він викликає в учнів інтерес, розвиває уважність, формує співпрацю під час роботи в малих групах.

- «**Консультанти на уроці**» – один із найцікавіших методів, що сприяє досягненню навчальних, розвиваючих, виховних цілей, адже відомо: якщо людина вчить інших, то вона і сама починає глибше розуміти матеріал, запам'ятовувати його. Він може використовуватися не лише на уроках теоретичного циклу, а також буде ефективним на уроках зі спеціальності.

- «**Ланцюжок**» (опитування) – даний метод може застосовуватися як на уроці при перевірці набутих знань, так і у ході контрольних робіт. Педагог пропонує учням придумати запитання із пройдені теми або розділу, учні по черзі задають ці запитання своїм товаришам, а згодом самі оцінюють їх відповіді.

- «**Взаємоконтроль**» – група ділиться на «вчителів» і «учнів». «Учні» відповідають на запитання «вчителів». Педагог у ході роботи може допомагати окремих учням, які відчувають певні труднощі, уточнювати їх відповідь [4].

Індивідуальне заняття у ДМШ звичайно є інтерактивним, адже спілкування між учителем і учнем – це творчий процес. На таких заняттях можна використати такі методи: дерево рішень (питання, відповіді); незакінчене речення; займи позицію (декілька варіантів відповіді: обрати й аргументувати); зміни позицію (учень змінює позицію викладача, дає свою відповідь); бесіда за змістом твору; міні-міркування; аналіз образів; перевірка знань «експертами» (учні старших класів перевіряють знання в молодших).

Крім того, педагоги ДМШ у своїй роботі можуть вдаватися до використання сучасних комп'ютерних технологій. Вони поживають навчання, посилюють інтерес в учнів будь-якого віку.

Відомо, що в молодших школярів переважає наочно-образне мислення, вони люблять ігрові форми занять. Нині існує безліч різноманітних розвиваючих програм, в яких у доступній формі розповідається про основи музичної грамоти, написання нот, тривалостей, а також пропонуються цікаві інформаційні матеріали. Популярними в контексті цих програм є інтерактивні ігри, використання в роботі музичних редакторів, програвачів, мультимедійних презентацій. Навчання гри на фортепіано за допомогою комп'ютера та синтезатора у програмі «Soft Mozart to Way» – неабияка знахідка інтерактивного навчання музиці. Працюючи з цією програмою, учень має змогу прослухати твір; зіграти твір однією рукою, слухаючи партію другої руки; не лише бачити власні помилки, а й виправляти їх; працювати у зручному темпі; швидко читати ноти вже з перших уроків.

У навчанні дітей молодшого шкільного віку доцільно використовувати елементи гри, яка, природно, включає їх у процес пізнання музики, активізує найважливіші психічні процеси (емоції, увагу, пам'ять, інтелект). Гра – це завжди проблемна ситуація, що вимагає ініціативності, творчості, креативності. Застосування ігрових технологій має неабиякий розвиваючий ефект, що дозволяє кожній дитині самовиразитися, вдосконалити музичний слух і відчуття ритму, виявити творчість і фантазію.

Висновок. Отже, розвиваючи в учнів ДМШ музично-творчі здібності, можна створити новий, незнаний досі продукт музичної освітньої діяльності. При цьому вміння мотивувати власні дії, самостійно орієнтуватися в бурхливому морі інформації, розвивати творче нешаблонне мислення за рахунок максимального розкриття природних здібностей дітей, використання новітніх досягнень науки і практики – основні цілі інноваційної діяльності.

Інноваційні методи поєднують два підходи: раціональний (креативне мислення) й емоційний (творча діяльність), що відповідають специфіці музичного навчання. Проблемно-креативний метод і метод комп'ютерного моделювання синтезують проблемне й креативне навчання, забезпечують створення учнями особистого «креативного продукту», спрямовано на розвиток їх музично-творчих здібностей.

Сучасні педагогічні технології дозволяють розвивати творчу уяву, проводити дослідницьку роботу сприяють зростанню виконавської майстерності, а також орієнтують на осмислення музики як виду мистецтва, на розвиток музичних здібностей підростаючої особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артемьева Т. И. Психология способностей и всесторонне развитие личности / Т. И. Артемьева // Принципы развития психологии. – М., 1978.

2. Горожанкіна О. Розвиток музично-творчих здібностей учнів в процесі навчання в фортепіанному гуртку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <file:///C:/Users/User/Downloads/124-514-1-PB.pdf>.

3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник / І. М. Дичківська. – Київ : Академвидав, 2004.

4. Колеченко А. К. Энциклопедия педагогических технологий : пособие для преподавателей / А. К. Колеченко. – СПб. : КАРО, 2002. – 368 с.

5. Окунев А. А. Спасибо за урок, дети! О развитии творческой способности учащихся. Книга для учителя: из опыта работы / А. А. Окунев. – М. : Просвещение, 1988.

6. Садовенко С. М. Методика формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку (на матеріалі українського фольклору) : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук. : спец. 13.06.07 / С. М. Садовенко. – К., 2007.

7. Стадник С. Сутнісна характеристика музично-творчих здібностей особистості [Електронний ресурс] / С. Стадник. – Режим доступу : <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/836> (дата звернення 25.04.2018).

8. Стецюк К. В. Розвиток музично-творчих здібностей учнів у навчально-виховному процесі мистецьких шкіл : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук / К. В. Стецюк. – Луганськ, 2005.

9. Элементарное музыкальное воспитание по системе К. Орфа / под. ред. Л. Баренбойм. – М. : Советский композитор, 1978. – 368 с.

10. Ярмаченко М. Д. Педагогічний словник / М. Д. Ярмаченко. – Київ : Педагогічна думка, 2001.

Дата надходження до редакції: 31.10.2018 р.

УДК 37:78.03 (470+571)

Ольга Григорівна БЕЗКОРОВАЙНА,
студентка магістратури
кафедри естрадної музики Інституту мистецтв
Рівненського державного гуманітарного університету

СУТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДМИТРА КАБАЛЕВСЬКОГО

У статті охарактеризовано систему музичного виховання Д. Кабалевського, зокрема подано основні аспекти його концепції. Виокремлено й обґрунтовано напрями діяльності вчителя в процесі музично-естетичного виховання й творчого розвитку дітей як в умовах закладу загальної середньої освіти, так і дитячої музичної школи.

Ключові слова: музично-естетичне виховання, музична культура, педагогічна діяльність.

В статті охарактеризовано систему музичного виховання Д. Кабалевського, в частині представлені основні аспекти його концепції. Виділені й обґрунтовані напрями діяльності вчителя в процесі музично-естетичного виховання й творчого розвитку дітей як в умовах закладу загальної середньої освіти, так і дитячої музичної школи.

Ключевые слова: музыкально-эстетическое воспитание, музыкальная культура, педагогическая деятельность.